

MAY 04 1993

In memoriam Jacobus van der Vecht (1906-1992)

C. VAN ACHTERBERG

J. van der Vecht en E. M. van der Vecht-Bourgignon.

Prof. Dr. Jacobus van der Vecht overleed op 15 maart 1992 na een lange periode van ziekte. Hij werd 5 juli 1906 in Den Haag geboren, waar zijn vader keldermeester was bij de hofhouding van koningin-moeder Emma. Zijn vader was amateur-entomoloog (hij kweekte o.a. vlinders) en hield er van met zijn jongens natuurwandelingen te maken. In het veld ontmoette hij voor het eerst zijn latere collega bij het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie, H. C. Blöte, die behalve 6 jaar ouder, ook al verder gevorderd was met de entomologie. Zijn HBS-resultaten lagen ver boven het gemiddelde en het lag dan ook voor de hand dat hij naar de universiteit wilde om biologie te

studeren. Een probleem was het geld, maar beide aanvragen voor een studiebeurs werden toegewezen, zodat hij tenslotte de meest gunstige kon accepteren.

Al tijdens zijn studie biologie aan de Rijksuniversiteit Leiden begon hij aan de aculeate Hymenoptera te werken: de algemene faunistiek en vooral de taxonomie van de bijen. Hij begon met het grootste (en het moeilijke) genus, *Andrena* of zandbijen, wat resulteerde in een deel van de fauna van Nederland in 1928. In dat jaar studeerde hij ook af en vertrok naar Nederlands Indië om er als zoöloog aangesteld te worden aan het Instituut voor Plantenziekten in Buitenzorg (nu Bogor, Indonesië).

Zijn werk aan de Hymenoptera kon hij nu alleen in zijn vrije tijd voortzetten, daarnaast eiste het tennisspel ook zijn tol, zelfs in letterlijke zin door het verlies van een deel van zijn gezichtsvermogen. Toch lukte het hem vanaf 1934 een gestage stroom van publikaties over de Oriëntaalse Hymenoptera het licht te doen zien.

Vakmatig moest Van der Vecht aan economisch belangrijke diersoorten werken, in de praktijk resulteerde dat in onderzoek aan wortelaaltjes en schadelijke insekten. Belangrijk werk verrichte hij met de studie van populatieschommelingen van schadelijke insekten. Eén van de eerste resultaten (onderzoek aan de peperwants, *Dasynus piperis* China) was zijn proefschrift, waarop hij in 1933 in Leiden promoveerde. Hij kweekte 40 opéénvolgende generaties van de klappermot, *Artona catoxantha* (Hamps.), om de populatiedynamiek, het gedrag, en het effect van parasieten en hyperparasieten te bestuderen. Het was de bedoeling een publikatie hierover in 1941 te laten verschijnen, maar de drukproeven en de illustraties gingen in de oorlog verloren. Gelukkig werd er na de oorlog één exemplaar van de drukproeven teruggevonden en nadat er nieuwe illustraties gemaakt waren, kon de publikatie uiteindelijk in 1950 verschijnen. Hij interesseerde zich ook voor de invloed van het klimaat op schadelijke insekten. Na de oorlog werkte hij aan de mentekziekte in rijst.

Een belangrijke lijn in zijn latere werk was de biogeografie van het Indo-Maleise gebied. Zijn eerste publikatie op dit gebied betrof de houtbijen (*Xylocopa* spp.) van Sulawesi (1953), gevolgd door publikaties over solitaire plooiewespen van het Indo-Australische gebied. Hij vond een duidelijk verschil tussen de (méér uniforme) variatie patronen van plooiewespen op de grote eilanden en de (sterk afwijkende) patronen van dezelfde soort op kleine (marginale) eilanden. Hij raakte geïnteresseerd in de neststructuren van Vespidae en de evolutionaire consequenties. Door grondig morfologisch onderzoek van het achterlijf van plooiewespen (Vespidae) ontdekte hij dat er bij sommige groepen een orgaan aanwezig is, dat nu naar hem vernoemd is. Later onderzoek

leerde dat de wespen het secreet van dat orgaan aan de steel van hun nest smeren om ongewenst (mieren)bezoek te voorkomen.

Gedurende de Japanse bezetting van Indonesië werd hij onder zeer moeilijke omstandigheden, gescheiden van zijn vrouw, gevangen gehouden in concentratiekampen. Uiteindelijk werd hij naar Birma getransporteerd om er aan de beruchte Birma-spoorlijn te werken. Zelfs 40 jaar later, zoals hij mij vertelde, voelde hij soms nog de stokslagen van de Japanse militairen op zijn lichaam. Na de bevrijding verbleef hij enige tijd in Singapore en kon hij zich weer aan de entomologie wijden dankzij de gastvrijheid van het Raffles Museum. Na terugkeer op Java vond hij zijn vrouw terug, die ook de 3½ jaar kamp overleefd had. Dankzij de hulp van M. A. Lieftinck (de toenmalige directeur van het museum in Bogor) was de collectie en de bibliotheek van Van der Vecht gered, voordat zijn huis leeggeroofd was in 1945.

In 1946 keerde hij terug naar Nederland, maar kort daarna vertrok hij voor een uitgebreide studiereis naar de Verenigde Staten, om vele collega's te ontmoeten en om de laatste ontwikkelingen op het gebied van de toegepaste entomologie te achterhalen. Van 1947-1951 was hij hoofd van het Instituut voor Plantenziekten van het Algemeen Proefstation voor de Landbouw. In 1952 werd hij hoogleraar in de entomologie en nematologie van de faculteit Landbouwwetenschappen van de Universiteit van Indonesië in Bogor. Nadat P. A. van der Laan naar Amsterdam vertrok richtte Van der Vecht zich vooral op de entomologie. Ook probeerde hij samen met Lieftinck zo goed mogelijk de Entomologische Vereniging in Indonesië overeind te houden. In 1955 werd het werken zo moeilijk dat Van der Vecht definitief naar Nederland kwam. Hij werd als conservator van de afdeling Hymenoptera van het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie aangesteld. In 1962 kwam de aanstelling als bijzonder hoogleraar aan de Rijksuniversiteit Groningen, gevolgd in 1964 door een voltijds hoogleraarschap aan de Rijksuniversiteit Leiden. In 1963 werd hij als lid van de Koninklijke Akademie van Wetenschappen gekozen.

Een belangrijke rol speelde hij bij de her-nieuwde uitgave van de *Hymenopterorum Catalogus*. Hij diende de Nederlandse Entomologische Vereniging als voorzitter van 1961-1968. Samen met zijn vrouw, Elizabeth M. (Bep) Bourignon, ondernam hij diverse reizen, o.a. naar Suriname, Papua Nieuw Guinea en Argentinië. Een volledige bibliografie van Van der Vecht werd elders gepubliceerd (Van Achterberg, 1992).

Hij was een begaafde wetenschapper, die nog vele plannen had waarvan er vele helaas door de oorlog en door zijn ziekte niet uitgevoerd werden. Zijn collectie (nu in het Nationaal Natuurhistorisch Museum in Leiden) is één van de belangrijkste collecties van Oriëntaalse aculeate Hymenoptera en een belangrijke basis voor ieder onderzoek van deze groep in Indonesië. Hij was een echte "gentle-

man", die altijd bereid was problemen bij de bestudering van aculeate Hymenoptera te helpen oplossen. We zullen hem herinneren als één van de groten op het gebied van de Hymenoptera.

Dankwoord

Graag wil ik dr. A. C. van Bruggen (Leiden), dr. P. A. van der Laan (Wageningen), hr. T. M. J. Peeters (Leiden), hr. G. van der Vecht (Ruinerwold), prof. dr. J. T. Wiebes (Leiderdorp) en drs. C. J. Zwakhals (Arkel) bedanken voor hun commentaar en aanvullingen. Mevr. I. Henneke (Nationaal Historisch Museum, Leiden) vervaardigde de afdrukken van de kleurenopname.

Literatuur

ACHTERBERG, C. VAN, 1992. Obituary and bibliography of Jacobus van der Vecht (1906-1992). – *Zoöl. Meded. Leiden* 66: 295-302.